

MARCSÁK GERGELY

GYERMEKKOR A SZÖGESDRÓTON TÚL

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: VÁSÁRTÉR

Egyes emberek annyira izgalmas vagy tartalmas utat járnak be, hogy azt mondjuk róluk, életük egy kész regény. Nos, ez Vári Fábián Lászlóra, József Attila-díjas költőre immár kétszeresen igaz, mert 2018-ban második regénye is megjelent, amelyben életének egy újabb szakaszát meséli el. Míg a 2011-ben napvilágot látott *Tábori postában* katonaéveit idézte fel a szerző, a most megjelent *Vásártér* a gyermekkor világába kalauzolja az olvasót.

A *Tábori posta* elemzői rendre megpróbálkoztak Vári Fábián prózájának műfaji besorolásával. A szerző életművét tárgyaló monográfia írója, Papp Endre emlékiratot, Zelei Miklós szociográfiát és esszéregényt, Csordás László visszaemlékezés-regényt említ. És bár a monográfus megjegyzi, ez „aligha kardinális kérdés”, valószínű, hogy a regény írója a *Vásártér* esetében már elejét szeretné venni a hasonló műfajelméleti fejtegetéseknek azzal, hogy a könyvet saját fülszövege önéletrajzi regényként aposztrofálja.

Vári Fábián László emlékezőtehetsége nem mindennapi: gyermekkorának számos eseménye (melyek helyszíne többnyire Tiszaújlak Vásártérnek nevezett része) a maga elevenségében jelenik meg előttünk, ráadásul az emlékek közül jó érzékkel válogat, történetei visszaadják a kor hangulatát, a vidék életét. A kárpátaljai Tiszaújlak társadalmát az ötvenes-hatvanas években egy érdeklődő, érzékeny lelkű kisfiú mindennapjain keresztül, de már az érett elbeszélő hangsúlyai által és szemszögéből ismerhetjük meg. A lineáris történetmesélést ugyanakkor többször megszakítják a dőlt betűkkel szedett, olykor konkluzív, moralizáló, de többnyire a gyermek-szülő kapcsolat késői, sorscapásoktól terhes időszakáról szóló részek, melyek már a közelmúltban játszódnak. Egyben ezek a legmegrendítőbb szövegrészek is, hiszen a többnyire felhőtlen ifjúkor nosztalgikus élményeivel szemben itt, az élet derekán a halál folyamatos jelenlétével, a beteg, magatehetetlen szülő ápolásának naturalisztikus leírásával, a sérelmekkel teli fiúgyermek tépelődő kétségbeesésével találkozunk az olvasó.

Az idősebbek történeteiből, a felnőttek párbeszédéből, a véletlen tapasztalásokból rajzolódik ki a főszereplőt körülvevő világ, és egyben a XX. század első felének tragikus történelme. A csehszlovák idők, a '33-as nagy árvíz és az újrakezdés évei, a második világháború súlyos veszteségei, a román megszállás, a zsidók elhurcolása és a sztálini repressziók mind érintik valamilyen módon a családot és a tágabb közösséget. Ezek az emlékek kísértének a gyermekfőszereplő jelenében, ahol éppen az új rendszer kiépítése folyik. Ennek megfelelően már a helyi magyarok nyelvébe is beférkőztek a szovjet közigazgatással kapcsolatos idegen szavak: a buhálter ('könyvelő'), a beszpeka ('állambiztonsági szolgálat'), a druzsinista ('önkéntes rendfenntartó'), a szberkassza ('takarékpénztár'). A nyugati rádióadókat blokkoló nagy antennatornyok baljós árnyékában már a rubel a fizetőeszköz, enyhébb eszközökkel ugyan, de folytatódik az egyházüldözés, a hivatalos időszámítás pedig a moszkvai, ezért kezdődik a cipőgyári munkások délelőtti műszakja hajnali öt órakor.

Külön említést kap a Vári Fábián László által megtapasztalt történelmi események közül például az 1956-os magyar forradalom, amit édesapja és a környék férfi lakosai a rádióadásokon keresztül kísérték figyelemmel. A lelkesedés a megfélemlített kárpátaljai magyarokra is átragadt, a szomszéd fiú csizmatalpából faragott nyomdabetűkkel készítette szórólapjait: „Mert ez a föld magyar haza, minden orosz menjen haza!” És ők voltak egyben az elsők, akikben a hirtelen jött remény a szovjet hadsereg látványától csalódottsággá vált, Tiszaújlak volt ugyanis az a település, ahol a Budapest ellen induló tankok átlépték a szovjet-magyar határt.

Hiteles képet fest továbbá a regény az ifjú lélek tapasztalásairól, a felnőttek világával ismerkedő kíváncsi gyermek gondolatairól. Különösen szép és egyben mulattató részek a nyiladozó elme első találkozásai az ellenkező nem iránti vonzalommal, az akkor még oly távoli testi szerelem titkaival. A már iskoláskorú elbeszélő ezzel kapcsolatos gondolatai így szerepelnek a regényben: *„Talán a kimerüléstől, talán más okból, de már mindketten lihegnek, s amikor Sanyi elengedi végre a lányt, én nagyon csodálkozom, hogy a Zsuzsika kipirult arcán sem haragot, sem megvetést nem látok. Ki érti ezt? De mindjárt eszembe jut régi lakónk, az éjszakánként hangoskodó Margit, meg Béla bátyja, aki a szomszédasszonnyal szeretett volna valami hasonlót tenni, ha az erőteljesen le nem dobja magáról. Zavar van bennem, valahogy nem tudom még magamban hova tenni, de félig-meddig már biztos vagyok benne, hogy a szerelemhez, amelyről egy kislánnyal kapcsolatban néha már magam is gondolkodom, ezeknek a nem túl durva, színjátékszerű birkózásoknak valami köze lehet.”*

Ahogy a *Tábori posta*, úgy a *Vásártér* is olvasható Vári Fábíán László lírai munkássága felől közelítve, erős szálakkal kötődnek egymáshoz a szövegek, és a jelenleg is formálódó szerzői életmű horizontjának éles kontúrait adják. Sorra megelevenednek a *Változatok a halotti beszédre* című vers szereplői, az özvegyként újránősült apai nagypapa és a „pompás vérörökséget” elpazaroló gyermekei. „*Nemrég – jóval túl az éjszaka felén – arra riadtam, hogy fogyatékan a levegőm. Fekhelyemről felpattanva úgy tátogtam, mintha csak a víz alól szabadultam volna, s miközben visszanyugodott belém a lélek, felsejlett előttem az apám fölém hajló alakja. Tehát ő ébresztett fel.*” – a regénynek ez a részlete is tisztán összecseng a vers képeivel:

„*Ha vackomon rémálmoktól gyötörve,
levegőm fogytán hörögve rángok,
holt apám rohan váltott szelekkel,
s úgy veri vissza belém a lelket,
hogy orromon-számon dőlnek a lángok.*”

A személyes baleset és a múlt nagy árvizének emlékével fenyegető meg-személyesített Tisza éppolyan fontos visszatérő motívum a *Vásártér*ben, akárcsak a szerző korábbi, *A tenger nevében* című versében. Ráadásul a regényből megismerhető az énekesmadarak nyelvét kimetsző újlaki zsidó rőfös történetének autentikus forrása, a nagymama elbeszélése is, ami a kétezres években született *Ajánlás nélkül* című vers alapjául szolgált.

Bár ez igen szubjektív olvasói vélemény, de még a külvilág zajánál is jobban zavar olvasáskor, a szövegben való elmélyedéskor egy-egy elütés, helyesírási hiba. Mintha csak egy álomból zavarnának fel, és nem hagy nyugodni, többször is vissza kell keresnem, hogy nem én olvastam-e rosszul. Túljutottam már a regény felén, amikor az elütéseket megelőzve jelölni kezdtem a leglátványosabbakat. A maradék 120 oldalra így is jutott nyolc hiba, így hát nem tudtam minden méltatlankodás nélkül gondolni az olvasószerkesztőre.

Vári Fábíán László higgadt és végsőkéig kiművelt elbeszélésmódja nem szeretné az elmúlt korok viszontagságait különösebb katasztrófaaként értelmezni, azokat a maguk valóságában mutatja be. A *Vásártér* nem keres szenzációs témákat, a szerző különös érzékenységgel találja meg a lehetőséget saját emlékeinek és érzéseinek rendkívül őszinte bemutatásában. Így válik a személyes tapasztalat általános érvényű leckévé, amivel a regény olvasása bárki számára maradandó élményt nyújthat.

Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2018.